

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ БАГАТОРІЧНИХ ТРАВ

Н.В. Цуркан, головний спеціаліст-економіст

Головне управління статистики у Миколаївській області

У статті розглянуто питання економічної ефективності виробництва продукції багаторічних трав. Встановлено зменшення площ під цими високорентабельними культурами, погіршення кормової бази тваринництва.

Ключові слова: багаторічні трави, зелений корм, сіно, насіння, тваринництво, економічна ефективність, рентабельність.

Вступ. За період реформування сільськогосподарських підприємств України та переходу їх до ринкової економіки виробництво молока на Миколаївщині знизилося у 2010 р. до 364 тис. т (тобто порівняно з 1990 р. скоротилося на 51,0%), м'яса – до 28,7 тис. т (на 81,0%). Як наслідок – споживання цих продуктів харчування на душу населення склало відповідно лише 306,0 і 34,1 кг, або 78,1 і 41,6% медичних норм харчування.

В Україні виробництво м'яса (у забійній вазі) на душу населення у 2009 р. склало 42 кг, а молока – 252 кг, що, відповідно, вдвічі і на 47% менше.

Для забезпечення науково обгрунтованого рівня споживання продукції до 2015 р. державою планується довести обсяг виробництва м'яса на одну особу населення до 76,7 кг, молока – до 281 кг [1, с. 8]. Це потребує більш рішучих кроків у відродженні тваринництва.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення стану та економічної ефективності виробництва продукції багаторічних трав на півдні України.

Викладення основного матеріалу. Однією з вагомих причин занепаду тваринництва є погіршення кормової бази. Якщо у 1990 р. під кормові культури відводили 37,0% посівних площ, то у 2010 р. – тільки 9,6%. Особливо зменшилася за цей період у посівній площі частка багаторічних трав (на сіно від 1425,0 до 903,3 тис. га або на 36,6%, а на зелений корм – від 2071,1 до 221 тис. га, тобто в 9,4 раза).

За сучасних умов господарювання у новостворених великих і малих агроформуваннях нового типу кормовиробництво прийняло екстенсивні форми розвитку. Це не дозволяє збільшити виробництво продукції у розрахунку на 1 га посіву. Крім цього, відсутність державної підтримки стала однією з причин виникнення проблеми платоспроможності аграріїв, які не мають можливості вчасно придбати не тільки високопродуктивну техніку, але і насіння нових селекційних сортів і гібридів сільськогосподарських рослин, засоби захисту рослин від хвороб і шкідників, мінеральні добрива тощо.

Проте застосування мінеральних добрив є одним з найважливіших факторів підвищення продуктивності посівів кормових культур. В Україні за періоди з 1966–1970 рр. по 1986–1990 рр. обсяг їх внесення зріс у 3,2 раза. Водночас вже за два роки (1991–1992 рр.) він зменшився у 2,2 раза, що не відповідає потребі сільськогосподарських культур, призводить до зниження їх продуктивності і виснаження ґрунтів [2, с. 12], а також значно збільшує собівартість вирощеної продукції.

Станом на 2010 р. внесення мінеральних добрив під кормові культури в Україні зменшилося до 21 кг/га д.р., або у 5,2 раза проти 1990 р. Майже не вносять під ці важливі для годівлі тварин культури і органічні добрива. Якщо у 1990 р. кожний гектар кормових культур забезпечувався 5,7 т гною, то у 2010 р. цей показник зменшився втричі.

Ю.О. Лупенком, В. Я. Месель-Веселяком та іншими [1, с. 15] визначено, що запровадження науково обґрунтованих сівозмін, розширення площі посіву багаторічних трав в Україні у 2015 р. до 1,8 млн га і у 2020 р. до 1,9 млн га, а бобових культур – до 2,8 млн га забезпечить щорічне утворення гумусу відповідно за роками в обсязі 3680 і 3760 тис. т та надходження у ґрунт в результаті симбіотичної фіксації із атмосфери 496 і 502 тис. т біологічного азоту. Це забезпечить сільськогосподарським підприємствам економію коштів на закупку мінеральних добрив у сумі 4960 і 5020 млн грн відповідно за роками.

Теоретично існує думка про неконкурентоспроможність багаторічних трав порівняно з виробництвом зернових, сояшнику, ріпаку. Проте практикою «справжніх» господарів,

які дбають не лише про високі статки сьогодення, але і про майбутнє землі, яку вони обробляють, доведено протилежне. Незважаючи на вищезгадані недоліки і негаразди, навіть за середньої врожайності сіна, зеленої маси чи насіння, виробництво продукції багаторічних трав є досить ефективним.

Основними критеріями оцінки ефективності засобів інтенсифікації є собівартість одиниці продукції і рентабельність виробництва. Для того, щоб підвищити урожайність культури і зменшити собівартість продукції, необхідно використовувати високопродуктивні сорти, удосконалювати елементи технології вирощування і застосовувати мінімізацію технологічних процесів виробництва. Доцільно замінювати трудомісткі операції менш енергоємними (оранку – безполицевим або поверхневим і навіть нульовим обробітком), раціонально використовувати добрива, тобто оптимізувати систему живлення культурних рослин.

Проведені на Херсонщині дослідження довели, що при вирощуванні сумішок бобово-злакових багаторічних трав рівень рентабельності складає **68,5-236,2%**, люцерни на корм в одновидових посівах – **94,3-202,8%**, еспарцету – **161,7-253,8%** [3, с. 118-119]. Цей показник за роками використання травостоїв при вирощуванні в одновидових посівах костриці східної не перевищує **34,2-36,4%**, **23,2-26,6%** і **11,9-12,1%** проти **141,2-143,4%**, **123,7-127,4%** і **76,8-85,7%** люцерни та **99,7-130,2%**, **62,6-90,5%** і **56,6-73,8%** кострицево-люцернових травосумішок [4].

На думку А. В. Черенкова [5] та О. І. Пидюри [6], люцерна є однією з найважливіших кормових культур землеробства південних районів України, тому потребує розроблення ефективних заходів, спрямованих на підвищення рівня виживання рослин та їх кормової й насінневої продуктивності.

За даними вчених [7, с. 53], рентабельність насінництва люцерни у сільськогосподарських підприємствах півдня України, зазвичай, складає **142,3-222,6%**. У досліджах Миколаївського інституту АПВ на незрошуваних землях цей показник коливався на рівні **125,4%** за формування урожаю насіння у першому укосі, а за проміжного укосу він підвищувався до

228,3% [8]. Загальні грошові витрати за проміжного укусу зменшуються на **9,2%** порівняно з першим, а собівартість 1 ц насіння – на **24,0%**

За свідченням В. Петкова і М. Лутоїної [9], які визначали продуктивність люцерни залежно від вирощуваних сортів на Одещині, при врожайності насіння **2,5–3,0 ц/га** рівень рентабельності виробництва цієї продукції досягає **150–300%**. В умовах Криму цей показник коливався в межах **214–329%** залежно від ширини міжряддя посівів люцерни на насіння, **237–315%** залежно від сортів, **61–315%** – від року життя рослин [10].

При проведенні досліджень в умовах АРК встановлено, що отримання найбільшого економічного ефекту забезпечують підзимові посіви багаторічної злакової трави – стоклоосу безостого, на першому і другому роках використання, на яких внесено по **30 кг/га** д.р. азоту, що забезпечує одержання **684 грн/га** прибутку. При застосуванні вищенаведеної дози азоту отримано найбільший рівень рентабельності **73,0%** [11].

В окремих господарствах Миколаївщини, які приділяють належну увагу науково обґрунтованій структурі посівних площ, вирощують багаторічні трави в оптимальних, рекомендованих науковцями нормах, виробництво продукції цих культур є високорентабельним. Так, при економічному аналізі даних первинних документів ТОВ «Золотий Колос» Жовтневого району встановлено, що рівень рентабельності виробництва насіння та сіна багаторічних трав досягає **250–280%**.

У виробничих умовах кращими господарствами щодо вирощування високих та сталих урожаїв кормових культур, зокрема багаторічних трав, у Миколаївській області є такі, як СЗАТ «Нива», СЗАТ «Південний Колос» Новоодеського р-ну, державне підприємство ДГ «Еліта» Миколаївського інституту АПВ НААН Жовтневого району та деякі інші сільськогосподарські підприємства.

Висновки. Виробництво продукції багаторічних трав має значний вплив на розвиток галузі тваринництва. Ці високорентабельні культури здатні забезпечити відновлення природної родючості ґрунтів та отримання виробником сіль-

ськогогосподарської продукції додаткових коштів на розширення можливостей господарювання з високим рівнем окупності поточних витрат.

Література:

1. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / за ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка. — К. : ННЦ «ІАЕ», 2012. — 182 с.
2. Агроекологічна оцінка мінеральних добрив та пестицидів : монографія / В. П. Патики, Н.А. Макаренко, Л. І. Моклячук та ін.; За ред. В. П. Патики. — К. : Основа, 2005. — 300 с.
3. Голобородько С. П. Люцерна : науч. – методич. изд. / [С. П. Голобородько, В. С. Снеговой, Г. В. Сахно]. — Херсон : Айлант, 2007. — 328 с.
4. Ревтьо М. В. Продуктивність костриці східної і кострицево-люцернових травосумішок на чорноземно-лучних ґрунтах південного Степу України / М. В. Ревтьо // Проблеми та перспективи ведення землеробства в посушливій зоні Степу України : зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конференції інституту землеробства південного регіону. – Херсон : Бізнес-центр “Думка”, 2009. — С. 155 — 156.
5. Черенков А. В. Наукове обґрунтування адаптивної технології вирощування люцерни на корм та насіння в північному Степу України : автореф. дис. доктора с.-г. наук / А. В. Черенков. — Дніпропетровськ, 1999. — 45 с.
6. Пидюра О. І. Продуктивність насіння люцерни посівної у різних природних зонах / О.І. Пидюра // Вісник аграрної науки. — 2001. — №5. — С. 31 — 33.
7. Люцерна на юге Украины / [Б. И. Лактионов, И. И. Андрусенко, В.Т. Барыльник и др.]. — Симферополь : Таврия, 1982. — 63 с.
8. Антипова Л.К.Ефективність виробництва насіння люцерни за проміжного укусу в Степу України / Л.К. Антипова, Н.В. Цуркан // Матер. міжн. наук.-практ. конф. «Ольвійський форум — 2011 р. : Стратегія України в геополітичному просторі (8-12 червня 2011 р., Ялта, Крим, Україна). Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2011. — Том 3. — С. 34 — 35.
9. Петков В. Многолетние бобовые травы — залог здоровья почвы и успешного хозяйствования / В. Петков, М. Лутонина // AGRO Вісник України. — 2008. — № 4 (27). — С. 34 — 35.
10. Николаев Е. В. Многолетние травы на Крымском полуострове / Е. В. Николаев, И.М. Гачков, Д. П. Дударев. — Симферополь, 2005. — 165 с.
11. Дударев Д. П. Эффективность применения некоторых приемов агротехники возделывания костреча безостого в суходольных условиях предгорного Крыма / Д. П. Дударев // Наукові праці ПФ НУБіП України «КАТУ». — Симферополь, 2009. — Вип. 125. — С. 97 — 102.